

BM202 AYRIK İŞLEMSEL YAPILAR

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞİMŞEK

Derse Genel Bakış

- Dersin Web Sayfası
  - <http://www.mehmetsimsek.net/bm202.htm>
    - Ders kaynakları
    - Ödevler, duyurular, notlandırma...
    - İletişim bilgileri

Matematik Aslında Nedir?

- Yalnızca sayılarla ilgili değil
- Matematik daha fazlasıdır:
  - İyi tanımlanmış kavramlar hakkındaki mutlak doğruları inceleyen bilim dalı
  - Bu kavramlar sadece sayılar değildir. Nesnelere, seslere, görüntülere, herhangi bir şeye...

Bu Ders Ne İle İlgili?

- Ayrık: Süreklinin karşıtı
  - Ayrık: Dijital, Sürekli: Analog
- Yapı: Belirli bir desene göre küçük nesnelere oluşturulmuş nesnelere
- Ayrık Matematik: Ayrık matematiksel nesne ve yapılarla çalışmak

Bilgisayar Bilimdeki Yeri

- Algoritmalar, veri yapıları
- Programlama dilleri derleyicileri ve yorumlayıcıları
- Bilgisayar ağları
- İşletim sistemleri
- Bilgisayar mimarisi
- Veritabanı sistemleri
- Kriptografi
- Grafik&Animasyon
- HERŞEY

Dersin Hedefleri

- Basit mantıksal iddiaların ispatı
- Basit algoritmaların doğruluğunun gösterilmesi
- Doğru mantıksal iddialar ve algoritmalar oluşturma
- ...

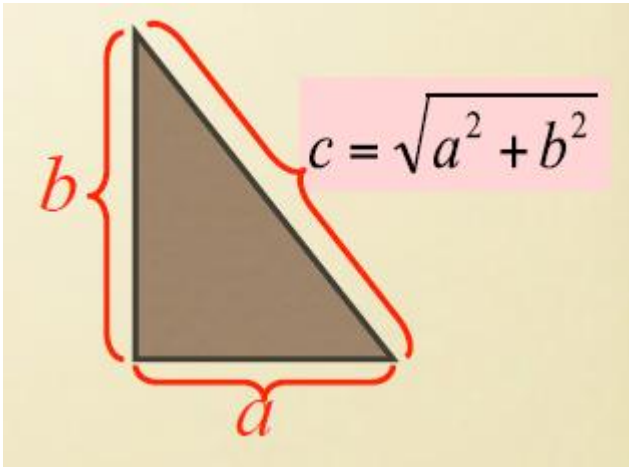
Konular

- Mantık ve İspatlar
- Kümeler, fonksiyonlar, matrisler...
- Tümevarım
- İlişkiler
- Algoritmalar
- Graf teorisine giriş
- Graf algoritmaları
- Multi graflar ve uygulamaları
- Graf uygulamaları
- Yönlü graflar
- Ağaçlar
- Minimum yayılım ağaçları
- İkili ağaçlar

Bir İspat Örneği

- **Theorem:** (*Pisagor Teoremi*)

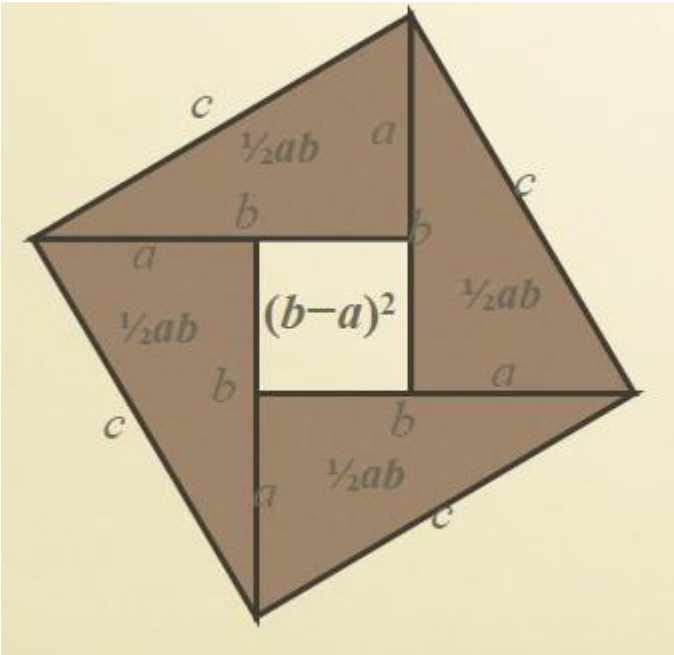
Gerçek sayılar a , b , ve c , için eğer a ve b bir dik üçgenin birbirine dik olan kenarları ise ve c hipotenüs ise $a^2 + b^2 = c^2$.

Bir İspat Örneği

- **İspat.** Aşağıdaki şekli göz önüne alalım:
- dış karenin alanı= c^2 ,
- Aşağıdaki alanların toplamı:
- 4 adet üçgenin alanı= $4(\frac{1}{2}ab) = 2ab$
- İçerdeki küçük karenin alanı = $(b-a)^2 = b^2 - 2ab + a^2$.
- Böylece, $c^2 = 2ab + (b^2 - 2ab + a^2) = a^2 + b^2$. ■

Mantığın Temelleri

- *Matematiksel Mantık*, bileşik ifadeler ile çalışmak için bir araçtır. Şunları içerir:
  - Bileşik ifadeleri anlatmak için biçimsel bir dil
  - Bileşik ifadeler yazmak için kısa bir notasyon
  - Bir ifadenin doğruluğunu veya yanlışlığını göstermek için bir yöntem
  - Matematiğin bütün alanları için uygun ispat yöntemlerinin temeli

Önermeler Mantığı

- **Önermeler Mantığı**, basit ifadelerden mantıksal bağlaçları kullanarak yeni ifadeler türetmektir.
- Bazı Uygulamaları
  - Sayısal elektronik devreler oluşturma
  - Programlardaki koşulları ifade etme
  - Veritabanı sorguları oluşturma

Önermeler Mantığı

- Bir Öneme: basit olarak bir bildirim ifadesidir.
  - Kesinlik vardır
- Bir önermenin 1 doğruluk değeri vardır. T true, F, false
  - Bir anda yalnızca biri olabilir

Önermeler Mantığı

- Örnekler:
  - Hava yağmurlu
  - Ankara Türkiye'nin başkentidir
  - $1+2=3$
- Aşağıdakiler Önerme **DEĞİL**
  - Kim O?
  - Sadece yap!
  - Evet, ama bu şekilde...
  - $1+2$

Önermeler Mantığı

- Operatörler
  - Mantıksak operatörler de bir veya daha fazla operand alabilir
  - Aritmetik operatörlerden farklı olarak sayılarla değil, ifadelerin doğruluklarıyla ilgilenirler

Önermeler Mantığı

- **Bazı Popüler Mantıksal Operatörler**
- Değil operator **NOT** Unary $\neg$
- Kesişim operator **AND** Binary $\wedge$
- Ayrışım operator **OR** Binary $\vee$
- Özel-Ayrışım operator **XOR** Binary $\oplus$
- Gerektirme operator **IMPLIES** Binary $\rightarrow$
- İkikoşullu operator **IFF** Binary $\leftrightarrow$

Önermeler Mantığı

- Değil operator **NOT** Unary $\neg$
  - p = «saçım kahverengi»
  - $\neg p$ = «saçım kahverengi değil»

– Doğruluk Tablosu

p	$\neg p$
T	F
F	T

Önermeler Mantığı

- Kesişim operator **AND** Binary $\wedge$
  - p = «öğlen salata yiyeceğim»
  - q = «akşam et yiyeceğim»
  - $p \wedge q$ = «öğlen salata yiyeceğim ve akşam et yiyeceğim»

p	q	$p \wedge q$
F	F	F
F	T	F
T	F	F
T	T	T

Önermeler Mantığı

- Ayrışım operator **OR** Binary $\vee$
  - p = «arabamın kötü bir motoru var»
  - q = «arabamın kötü bir karbüratörü var»
  - $p \vee q$ = «arabamın kötü bir motoru var veya arabamın kötü bir karbüratörü var»

p	q	$p \vee q$
F	F	F
F	T	T
T	F	T
T	T	T

Önermeler Mantığı

- İç İçe Operatörler
  - Gruplama için operatör kullanın
  - «Eski bir arkadaşımı gördüm, büyümüş veya çökmüştü» = $f \wedge (g \vee s)$
  - $\neg$ operatörü yukarıdakilere göre önceliklidir
  - $\neg s \wedge f = (\neg s) \wedge f$. $\neg (s \wedge f)$ **değil**

Önermeler Mantığı

- Basit bir çalışma
  - p = “dün gece yağmur yağdı”
  - q = “dün gece fıskiyeler çalıştı”
  - r = “bu sabah çimenler ıslaktı”
- **Aşağıdaki ifadeleri Türkçe olarak söyleyin**
  - $\neg p$ =

Önermeler Mantığı

- Basit bir çalışma
  - p = “dün gece yağmur yağdı”
  - q = “dün gece fıskiyeler çalıştı”
  - r = “bu sabah çimenler ıslaktı”
- **Aşağıdaki ifadeleri Türkçe olarak söyleyin**
  - $\neg p$ = «dün gece yağmur yağmadı»

Önermeler Mantığı

- Basit bir çalışma
  - p = “dün gece yağmur yağdı”
  - q = “dün gece fıskiyeler çalıştı”
  - r = “bu sabah çimenler ıslaktı”
- **Aşağıdaki ifadeleri Türkçe olarak söyleyin**
  - $\neg p$ = «dün gece yağmur yağmadı»
  - $r \wedge \neg p$ =

Önermeler Mantığı

- Basit bir çalışma
  - p = “dün gece yağmur yağdı”
  - q = “dün gece fıskiyeler çalıştı”
  - r = “bu sabah çimenler ıslaktı”
- **Aşağıdaki ifadeleri Türkçe olarak söyleyin**
  - $\neg p$ = «dün gece yağmur yağmadı»
  - $r \wedge \neg p$ = «bu sabah çimenler ıslaktı ve dün gece yağmur yağmadı»

Önermeler Mantığı

- Basit bir çalışma
  - p = “dün gece yağmur yağdı”
  - q = “dün gece fıskiyeler çalıştı”
  - r = “bu sabah çimenler ıslaktı”
- **Aşağıdaki ifadeleri Türkçe olarak söyleyin**
  - $\neg p$ = «dün gece yağmur yağmadı»
  - $r \wedge \neg p$ = «bu sabah çimenler ıslaktı ve dün gece yağmur yağmadı»
  - $\neg r \vee p \vee q$ =

Önermeler Mantığı

- Basit bir çalışma
  - p = “dün gece yağmur yağdı”
  - q = “dün gece fıskiyeler çalıştı”
  - r = “bu sabah çimenler ıslaktı”
- **Aşağıdaki ifadeleri Türkçe olarak söyleyin**
  - $\neg p$ = «dün gece yağmur yağmadı»
  - $r \wedge \neg p$ = «bu sabah çimenler ıslaktı ve dün gece yağmur yağmadı»
  - $\neg r \vee p \vee q$ = «*bu sabah çimenler ıslak değildi veya dün gece yağmur yağdı veya dün gece fıskiyeler çalıştı*»

Önermeler Mantığı

- Özel-Ayrışım operator **XOR** Binary $\oplus$
  - p = «bu dersten A alacağım»
  - q = «bu dersi bırakacağım»
  - $p \oplus q$ = «ya bu dersten A alacağım ya da bu dersi bırakacağım» (İKİSİ BİRDEN DEĞİL)

p	q	$p \oplus q$
F	F	F
F	T	T
T	F	T
T	T	F

Önermeler Mantığı

- Türkçe kafanızı karıştırmayın
  - Türkçedeki «veya» kafanızı karıştırabilir
  - Bu dersteki «veya» kapsamak anlamına gelir
- Ali yazardır veya şarkıcıdır - $\vee$
- Ali erkektir veya bayandır - $\oplus$

Önermeler Mantığı

- Gerektirme operator **IMPLIES** Binary $\rightarrow$
- Gerektirme $p \rightarrow q$ ifadesi: p gerektirir q .
- ***Yani: p doğru ise q doğrudur. P doğru değilse q doğru da olabilir yanlış da olabilir***

Önermeler Mantığı

- Gerektirme operator **IMPLIES** Binary $\rightarrow$
- $p \rightarrow q$ yalnızca p **True** fakat q **False** ise **False** olur.
- Ör: $(1=0) \rightarrow$ «domuzlar uçabilir»

p	q	$p \rightarrow q$
F	F	T
F	T	T
T	F	F
T	T	T

Önermeler Mantığı

- **Gerektirme Örnekleri**

- “Eğer bu ders biterse, yarın güneş doğacak.”

- *True or False?*

- • “Salı haftanın bir günü ise, ben bir penguenim”

- *True or False?*

- “ $1+1=6$ ise, Bush halen başkandır”

- *True or False?*

- “Eğer ay peynirden yapılmışsa, Ben Bill Gates’ten daha zenginim.”

- *True or False?*

Önermeler Mantığı

- **Gerektirme Örnekleri**

- “Eğer bu ders biterse, yarın güneş doğacak.”

- *True or False?*

- • “Salı haftanın bir günü ise, ben bir penguenim”

- True or False?*

- “ $1+1=6$ ise, Bush halen başkandır”

- True or False?*

- “Eğer ay peynirden yapılmışsa, Ben Bill Gates’ten daha zenginim.”

- *True or False?*

Önermeler Mantığı

- **Gerektirme Örnekleri**

- “Eğer bu ders biterse, yarın güneş doğacak.”

- *True or False?*

- • “Salı haftanın bir günü ise, ben bir penguenim”
True or False?

- “ $1+1=6$ ise, Bush halen başkandır”

- *True or False?*

- “Eğer ay peynirden yapılmışsa, Ben Bill Gates’ten daha zenginim.”

- *True or False?*

Önermeler Mantığı

- **Gerektirme Örnekleri**

- “Eğer bu ders biterse, yarın güneş doğacak.”

- *True* or *False*?

- • “Salı haftanın bir günü ise, ben bir penguenim”
True or *False*?

- “ $1+1=6$ ise, Bush halen başkandır”

- *True* or *False*?

- “Eğer ay peynirden yapılmışsa, Ben Bill Gates’ten daha zenginim.”

- *True* or *False*?

Önermeler Mantığı

- **Gerektirme Örnekleri**

- “Eğer bu ders biterse, yarın güneş doğacak.”

- *True* or *False*?

- • “Salı haftanın bir günü ise, ben bir penguenim”
True or *False*?

- “ $1+1=6$ ise, Bush halen başkandır”

- *True* or *False*?

- “Eğer ay peynirden yapılmışsa, Ben Bill Gates’ten daha zenginim.”

- *True* or *False*?

Önermeler Mantığı

- **Karşıt, Ters, Zıt Pozitif**
- $p \rightarrow q$ üzerine bazı kavramlar:
  - **Karşıt** : $q \rightarrow p$.
  - **Ters** : $\neg p \rightarrow \neg q$.
  - **Zıt Pozitif**: $\neg q \rightarrow \neg p$.
- Bunlardan bir tanesi $p \rightarrow q$ ile aynı doğruluk tablosuna sahip. Hangisi?

Önermeler Mantığı

- **Karşıt, Ters, Zıt Pozitif**
- $p \rightarrow q$ üzerine bazı kavramlar:
  - **Karşıt** : $q \rightarrow p$.
  - **Ters** : $\neg p \rightarrow \neg q$.
  - **Zıt Pozitif**: $\neg q \rightarrow \neg p$.
- Bunlardan bir tanesi $p \rightarrow q$ ile aynı doğruluk tablosuna sahip. Hangisi? **Zıt Pozitif**

Önermeler Mantığı

- Nasıl emin olabiliriz?

p	q	$\neg q$	$\neg p$	$p^{\textcircled{R}}$	q	$\neg q^{\textcircled{R}}$	$\neg p$
F	F	T	T	T		T	
F	T	F	T	T		T	
T	F	T	F	F		F	
T	T	F	F	T		T	

Önermeler Mantığı

- İkikoşullu operator **IFF** Binary $\leftrightarrow$
  - **Ancak ve ancak**
  - **Gerek ve yeter şart**
- p = “bütün sınavlardan tam puan alırsan ve bütün ödevleri yaparsan”
- q = “bu dersten A+ alabilirsin”
- $p \leftrightarrow q$ = “**Ancak ve ancak** bütün sınavlardan tam puan alırsan ve bütün ödevleri yaparsan bu dersten A+ alabilirsin ”

Önermeler Mantığı

- İkikoşullu operator **IFF** Binary $\leftrightarrow$
- $p \leftrightarrow q$ doğruluk tablosunda p ve q aynı değerlere sahiptir.
- Doğruluk tablosu Xor'un tersidir.
- Yani, $p \leftrightarrow q$ ile $\neg(p \oplus q)$ aynı şey.

p	q	$p \leftrightarrow q$
F	F	T
F	T	F
T	F	F
T	T	T

Önermeler Mantığı

- ÖZET

p	q	$\neg p$	$p \wedge q$	$p \vee q$	$p \oplus q$	$p \textcircled{R} q$	$p \leftrightarrow q$
F	F	T	F	F	F	T	T
F	T	T	F	T	T	T	F
T	F	F	F	T	T	F	F
T	T	F	T	T	F	T	T